

**UCHWAŁA NR XXX/236/16
RADY MIEJSKIEJ W MOSINIE**

z dnia 28 kwietnia 2016 r.

w sprawie uzgodnienia prac pielęgnacyjnych wykonywanych na pomniku przyrody

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 1 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446), w związku z art. 45 ust. 2 pkt 1 oraz art. 87a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 z późn. zm.), **Rada Miejska w Mosinie uchwala, co następuje:**

§ 1. Uzgadnia się przeprowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych na drzewie gatunku dąb szypułkowy, uznanego za pomnik przyrody Orzeczeniem nr 509/113 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 20 maja 1958 r., rosnącym na terenie gminy Mosina, w miejscowości Sowinki, działka o nr ewid. 162/2, obręb Sowinki, ze względu na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Mosina.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCA RADY
M. Kaptur
Małgorzata Kaptur

Uzasadnienie

Aktem prawnym regulującym cele, zasady i formy ochrony przyrody w Polsce jest ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 z późn. zm.). Zgodnie z art. 45 ust. 2 pkt 1 wyżej wymienionej ustawy, prace wykonywane na potrzeby ochrony przyrody uzgadnia się z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody.

Objęty niniejszą uchwałą pomnik przyrody gatunku dąb szypułkowy, rosnący na terenie gminy Mosina, w miejscowości Sowinki, działka o nr ewid. 162/2, obręb Sowinki, został uznany za pomnik przyrody Orzeczeniem nr 509/113 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 20 maja 1958 r.

Teren, na którym rośnie drzewo, znajduje się na obszarze Rogalińskiego Parku Krajobrazowego.

W związku z powyższym zwrócono się do Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego w sprawie wyrażenia opinii na temat stanu fitosanitarnego oraz określenia zalecanych do wykonania zabiegów pielęgnacyjnych na drzewie pomnikowym, gatunku dąb szypułkowy, rosnącym na terenie nieruchomości o nr ewid. 162/2, obręb Sowinki.

Przeprowadzone z udziałem przedstawicieli Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego oraz Urzędu Miejskiego w Mosinie oględziny drzewa wykazały, iż drzewo ma obniżoną żywotność. Duża część konarów jest zupełnie martwa, żywe konary stanowią jedynie 40 % całości korony drzewa. Jeden z martwych konarów zwieszony jest prostopadle do podłoża, przez co stwarza realne zagrożenie dla mieszkańców posesji. Ponadto podczas oględzin drzewa stwierdzono obecność gatunku chronionego kozioroga dębosza *Cerambyx cerdo*. Przedmiotowe oględziny potwierdziły zasadność wykonania zabiegów pielęgnacyjnych w obrębie korony pomnika przyrody. Jednocześnie w trakcie oględzin poddano pod wątpliwość kondycję korzeni, stopień ich rozkładu oraz wskazano, iż przed podjęciem jakichkolwiek prac na pomniku przyrody niezbędna jest ocena kondycji drzewa przez dendrologa lub aborystę.

W kontekście powyższego, na drzewie będącym przedmiotem niniejszej uchwały została wykonana ekspertyza dendrologiczna przez przedstawiciela Uniwersytetu Przyrodniczego dr hab. Inż. Andrzeja Mazura. Przedmiotowa ekspertyza wykazała, iż żywotność korony w stanie bezlistnym można określić jako 50/50. Drzewo spośród niższych konarów posiada 3 martwe konary i jeden żywy konar. Konary wyższego rzędu są w większości żywe (3 żywe, 1 martwy). Powyższe potwierdziło słabą kondycję drzewa, postępujący proces obumierania gałęzi i zamierania drzewa. Jako potwierdzenie wskazano rozwój kozioroga dębosza, którego obecność dowodzi postępującego procesu zamierania drzewa. W przedmiotowej ekspertyzie wskazano również, iż nie można wykluczyć dalszego procesu obumarcia pozostałych żyjących konarów i gałęzi w ciągu kilku najbliższych lat. Dodatkowo odnotowano powstawanie pustki pomiędzy drewnem a korą w części pnia przed rozgałęzieniem konarów, co świadczyć może o powstaniu wewnętrznych dziupli i postępujących procesach zgnilizny drewna. Ekspertyza potwierdziła konieczność wykonania zabiegów pielęgnacyjnych polegających na obcięciu martwych gałęzi i konarów, które winny zostać wykonane w takiej odległości od pnia, aby nie zakłócały statyki całego drzewa, tj. w odległości około 1-2 m od odgałęzienia z pnia. Dodatkowo wskazano, iż odcinanie gałęzi może postępować od wierzchołka ku nasadzie w odcinkach 1-2 metrowych. Odcięte fragmenty konarów i gałęzi należy pozostawić przy korze przez okres 3-4 lat, celem umożliwienia potencjalnie rozwijającym się owadom dokończenia rozwoju i wygryzienia się z drewna. Jednocześnie stwierdzono, iż odcięcie martwych konarów i gałęzi nie zakłóci rozwoju larw kozioroga dębosza.

Przeprowadzenie wskazanego w uchwale zabiegu ma na celu jak najdłuższe zachowanie niniejszego obiektu przyrodniczego oraz zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego. Jednocześnie proponowane zabiegi pielęgnacyjne mieszczą się w art. 45 ust. 2 pkt 1 oraz art. 87a ustawy o ochronie przyrody.

W związku z powyższym podjęcie niniejszej uchwały jest uzasadnione.

PRZEWODNICZĄCA RADY
M. Kaptur
Małgorzata Kaptur

Ocena kondycji dębu szypułkowego (*Quercus robur* L.)
pomnika przyrody
rosnącego na działce w Sowinkach nr 3
w Gminie Mosina

Wykonawca:
dr hab. inż. Andrzej Mazur
Katedra Entomologii Leśnej
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 71C, 60-625 Poznań
e-mail: andrzejm@up.poznan.pl

Poznań, kwiecień 2016

Opracowanie zawiera:

1. Wstęp
2. Podstawa prawna wykonania ekspertyzy
3. Metody dokonania oceny
4. Wyniki
5. Podsumowanie i propozycja wykonania zabiegów
6. Piśmiennictwo

Załącznik 1

Załącznik 2

1. Wstęp

Przedmiotem oceny jest drzewo, dąb szypułkowy (*Quercus robur* L.), rosnący na działce geodezyjnej nr 162/2, zlokalizowanej w miejscowości Sowinki pod nr 3 w Gminie Mosina. Właścicielami działki są: Jolanta Godynicka-Adamska, Grzegorz Godynicki i Szymon Godynicki. Drzewo ma status pomnika przyrody Orzeczeniem nr 509/113 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 20 maja 1958 roku.

Drzewo o obwodzie 540 cm rośnie przy budynku historycznej szkoły w Sowinkach, jego wiek jest szacowany na ok. 200 lat. Drzewo **nie znajduje** się w wykazie Pacyniaka (2006) najgrubszych i najstarszych dębów w Polsce.

W Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody, afiliowanym przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska

(<http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/widok/viewpomnikprzyrody.jsf?fop=PL.ZIPOP.1393.PP.3021103.2388>) znajduje się to drzewo bez nadanej swoistej nazwy, średnicy i wieku, jednak opatrzone jest opisem: „drzewo dąb szypułkowy; drzewo usycha ponieważ przy budowie wodociągu obcięto i wyrwano mu korzenie. Ze względu na bezpieczeństwo dla ludzi obcięto mu kilka gałęzi”.

Aktualny wygląd drzewa przedstawia rycina 1.

Symptomy osłabienia drzewa i obumierania gałęzi właściciele działki zaczęli obserwować od końca roku 2000. W roku 2003 przeprowadzono wzdłuż ogrodzenia działki (od strony południowo-zachodniej) budowę instalacji kanalizacyjnej i burzowej oraz utwardzenie (wyasfaltowanie) nawierzchni drogi przylegającej do nieruchomości w bliskiej odległości pnia drzewa. W 2004 roku odnotowano pierwsze samoistne odłamanie się martwego konaru z drzewa. W roku 2010 na wniosek Właściciela działki (pismo z dnia 19.08.2010 do Wydziału Ochrony Środowiska Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego) usunięto uschnięte gałęzie

i konary ze względu na bezpieczeństwo przechodniów, osób korzystających z pobliskiego przystanku autobusowego oraz samych właścicieli nieruchomości.

Ryc. 1. Wygląd drzewa, pomnika przyrody w Sowinkach nr 3 (stan z dnia 13.03.2016 r., fot. autor)

Proces obumierania konarów w koronie drzewa postępuje. Na pniu drzewa zaobserwowano również otwory wylotowe kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo* L.) – gatunku chrząszcza z rodziny kózkowatych, podlegającego od roku 1952 ścisłej ochronie prawnej (Strojny 1985, Rozp. Ministra Leśnictwa z dn. 4.XI.1952 r., Dz. U. z 1952r. nr 45, poz. 307).

Celem opracowania jest ocena stanu, kondycji drzewa, jego wartości przyrodniczej oraz określenie wpływu potencjalnego zabiegu usunięcia martwych konarów na zasiedlające drzewo larwy kozioroga dębosza.

2. Podstawa prawna wykonania ekspertyzy

Ocenę wykonano na pisemny wniosek Prof. dr. hab. Szymona Godynickiego i Pani Jolanty Godynickiej-Adamskiej z dnia 25. lutego 2016 skierowanej na nazwisko autora i Wydział Leśny Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.

3. Metody dokonania oceny

Ocenę stanu drzewa przeprowadzono w dniu 13. marca 2016 roku.

W czasie oceny zmierzono obwód pnia na wysokości 1,3 m od ziemi, oraz dokonano oceny:

- obecności otworów wylotowych owadów kasylofagicznych ze szczególnym uwzględnieniem kozioroga dębosza
- śladów obecności (odchodów, larw, martwych szczątków ciał) innych owadów podlegających ochronie prawnej: pachnicy dębowej i kwietnicy okazałej (wg Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt z dnia 6. X. 2014 r. (Dz. U. poz. 1348)
- obecności dziupli, wielkości miejsc pozbawionych kory, powierzchni odsłoniętych żerowisk owadów
- przylegania kory na dostępnych powierzchniach pnia i dolnych partiach konarów.

Analizie poddano dostępne partie pnia drzewa oraz odcięte podczas zabiegu w 2010 roku konary drzewa, a także widoczne czoła i rzały po odciętych konarach. Sporządzono dokumentację fotograficzną.

4. Wyniki

Opis ogólny drzewa. Dąb szypułkowy – pomnik przyrody w Sowinkach 3 posiada 4 konary odchodzące od głównego pnia na wysokości od ok. 2 m. Trzy z nich zostały ogłowione z gałęzi sięgających nad chodnik i drogę poza granicą posesji. Konar sięgający w głąb posesji nie został ogłowiony. Pień główny na wysokości ok. 4 metrów rozgałęzia się ponownie na trzy-cztery silnie ugałęzione konary (dokładne określenie jest trudne ze względu na obrosnięcie pnia przez bluszcz (*Hedera helix*) sięgający ok. 6 m i porastający również południowo-zachodnią ścianę budynku.

Konary od strony południowo-wschodniej są martwe, łącznie z gałązkami ostatniego rzędu i stanowią bezpośrednie zagrożenie, poprzez ryzyko odłamania i upadku.

Proces obumarcia gałęzi nastąpił prawdopodobnie w ostatnim roku lub dwóch latach, gdyż gałązki ostatniego rzędu są nieodłamane. Ogłowienie konarów wyłącznie od strony chodnika powoduje ponadto niesymetryczność korony, co może wpłynąć na zwiększenie ryzyka odłamania się martwych a nieogłowionych konarów i destabilizację całego drzewa.

Obecność owadów.

Na konarach nie stwierdzono śladów żerowisk owadów, a zwłaszcza kozioroga dębosza.

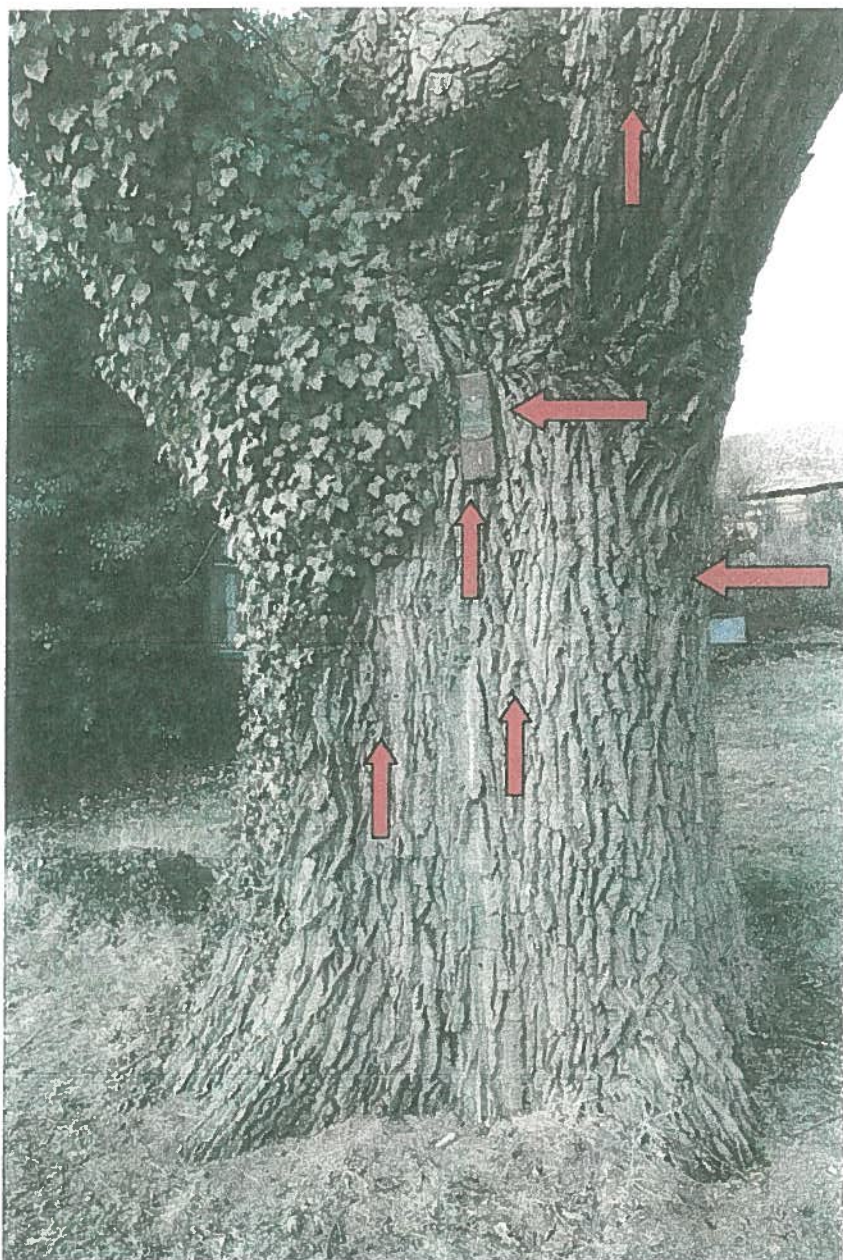
Jedynymi śladami obecności tego gatunku owada są:

- obserwacje pojawu chrząszczy przez Właścicieli nieruchomości (ryc. 2) oraz

Ryc. 2. Samic kozioroga dębosza na ogrodzeniu posesji (fot. M. Godynicki, 20.07.2015)

- osiem (8) otworów wylotowych chrząszczy znajdujących się od strony południowo-wschodniej (eksponowanej od strony chodnika) (ryc. 3). Świadczy to o zasiedleniu nasłonecznionej i nie porośniętej bluszczem części pnia przez kozioroga dębosza. Jest bardzo prawdopodobne, że pod korą znajdują się żerujące jeszcze larwy tego gatunku. Kozioróg dębosz jest bowiem gatunkiem, którego rozwój przebiega pod korą i w drewnie przez okres 4 lat, a proces zasiedlania jednego drzewa przez kolejne pokolenia chrząszczy może obejmować nawet kilkanaście lat (załącznik 1, ryc. 5, 6).

Ryc. 3. Pień pomnikowego dębu w Sowinkach nr 3 z otworami wylotowymi kozioroga dębosza, zaznaczonymi czerwonymi strzałkami (fot. autor)

Ponadto dwa, wyżej położone otwory mają nieprzebarwione krawędzie, co świadczy o ich wygryzieniu w ostatnim okresie, natomiast dwa niżej położone - są wyraźnie starsze.

Nie stwierdzono obecności innych gatunków chronionych chrząszczy, co nie wyklucza możliwości zasiedlenia tego dębu w roku bieżącym i w latach następnych przez chrząszcze saproksyliczne (żyjące w martwym drewnie).

Ocena stanu i kondycji drzewa.

Żywotność korony w stanie bezlistnym można określić jako 50/50. Drzewo spośród niższych konarów posiada 3 martwe konary i 1 żywy konar. Konary wyższego rzędu są w większości

żywe (3 żywe i 1 martwy). Wskazuje to na słabą kondycję drzewa i postępujący proces obumierania gałęzi i zamierania drzewa. Rozwój kozioroga dębosza jest efektem procesów zamierania drzewa i nie może być traktowany jako jedyna lub bezpośrednia przyczyna spadku kondycji. Należy się liczyć z możliwością obumarcia pozostałych żyjących konarów i gałęzi w ciągu najbliższych lat, tym bardziej, że warunki wilgotnościowe ubiegłego roku drastycznie się zmieniły (powszechny w całym kraju spadek poziomu wód gruntowych, susza fizjologiczna w drugiej połowie sezonu wegetacyjnego 2015).

Odnotowano powstawanie pustki pomiędzy drewnem a korą w części pnia przed rozgałęzieniem konarów, co może świadczyć o powstawaniu wewnętrznych dziupli i postępujących procesach zgnilizny drewna.

5. Podsumowanie i propozycja wykonania zabiegów

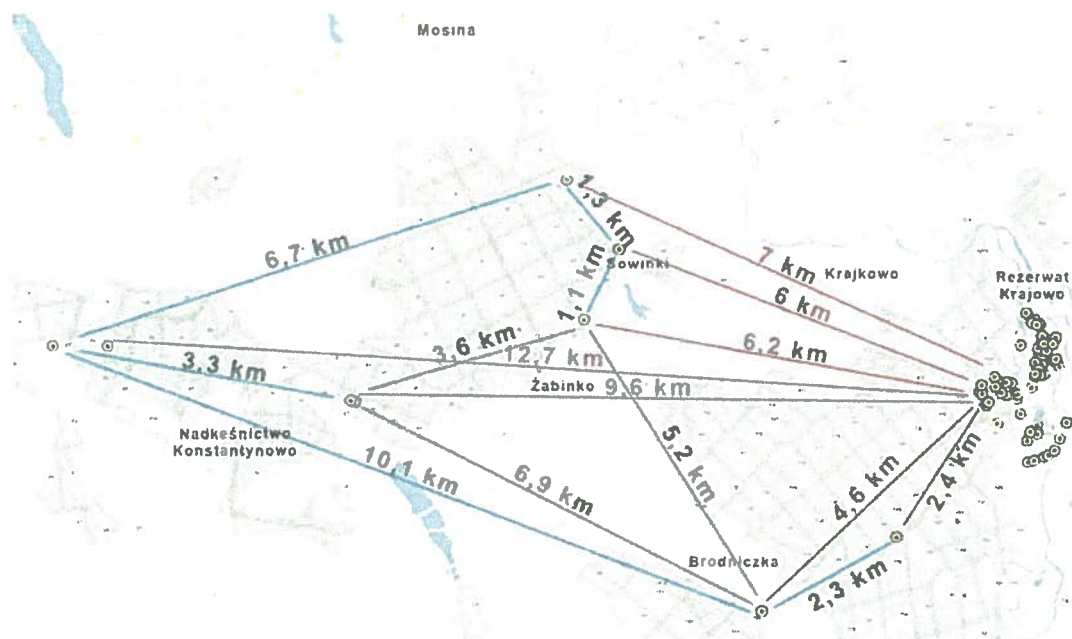
Dąb pomnik przyrody w Sowinkach 3 jest po zabiegach podcinania konarów z 2010 roku i bardzo suchego lata 2015 roku jest w słabej kondycji. Obumarcia uległo 3 z 4 konarów dolnych i 1 z 4 konarów górnych. Martwe konary i gałęzie stanowią zagrożenie dla mieszkańców miejscowości i posesji.

Zasiedlenie drzewa przez kozioroga dębosza dotyczy strefy nasłonecznionej pnia (od strony południowo-wschodniej) i można je określić jako słabe (4 otwory wylotowe). Istnieje jednak możliwość zasiedlania drzewa w przyszłości przez kolejne pokolenia chrząszczy, tym bardziej, że drzewo znajduje się na obszarze zamieszkiwanym przez, liczną w skali Polski, populację kozioroga.

Najbliższe drzewa zasiedlone przez kozioroga dębosza znajdują się:

- na ścianie drzewostanu w oddziale 10o Leśnictwa Grzybno, Nadleśnictwa Konstantynowo,
- na skrzyżowaniu dróg leśnych w oddziale 30f Leśnictwa Grzybno, Nadleśnictwa Konstantynowo.

Odległości pomiędzy tymi stanowiskami wynoszą w linii prostej 1,1 i 1,3 km (ryc. 4).

Ryc. 4. Odległość pomiędzy stanowiskami kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo* L.) w na terenie Nadleśnictwa Konstantynowo (wg Moskala 2014)

Zabiegi pielęgnacyjne powinny obejmować odcięcie martwych gałęzi i konarów w takiej odległości od pnia, aby nie zakłócić statyki całego drzewa – nie mogą to być więc cięcia przy samym pniu drzewa tylko w odległości 1-2 m od odgałęzienia z pnia (załącznik 2, ryc. 7, 8).

Odcinanie gałęzi może postępować od wierzchołka ku nasadzie w odcinkach 1-2 metrowych (kwestia ta powinna być podyktowana możliwościami technicznymi i warunkami bezpieczeństwa ścinki).

Odcięte fragmenty konarów i gałęzi należy pozostawić w korze przez okres 3-4 lat, tak aby potencjalnie rozwijające się w nich owady miały możliwość dokończenia rozwoju i wygrzyszenia się z drewna.

Odcięcie martwych konarów i gałęzi nie zakłóci rozwoju larw kozioroga dębosza.

6. Piśmiennictwo

- Hůrka K. 2005. Käfer der Tschechischen und Slowakischen Republik. Nakladatelství Kabourek, Zlin: ss. 390.
- Moskal A. 2014. Występowanie kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo* L.) w Nadleśnictwie Konstantynowo oraz możliwości jego dyspersji. Praca magisterska wykonana w Katedrze Entomologii Leśnej UP w Poznaniu pod kier. dr hab. Andrzeja Mazura, Biblioteka KEL i UP w Poznaniu, pp. 42.
- Pacyniak C. 2006. Wiek najstarszych i niektórych pomnikowych dębów w Polsce. W: Bugała W. (red.) Dęby. Nasze drzewa leśne t. 11. PAN Instytut Dendrologii, Poznań-Kórnik: 850-875.
- Strojny W. 1985. Kozioróg dębosz najokazalszy chrząszcz polski. KAW, Wrocław.

Załącznik 1

Cerambyx cerdo (Linaneus, 1758) – kozioróg dębosz (ryc. 5)

Bardzo rzadki i lokalnie występujący w izolowanych populacjach gatunek, którego liczebność na niektórych stanowiskach, zwłaszcza w dolinach większych rzek (np. we Wrocławiu, okolicach Nowej Soli, w Rogalinie) jest stosunkowo wysoka. W Polsce od 1952 r. objęty ochroną gatunkową.

Cykl rozwojowy trwa 3-4 lata, a niekiedy nawet 5 lat (w drewnie przesuszonym), stadium zimujące: zimuje larwa w drewnie (ryc. 6), a w ostatnim roku chrząszcz w kolebce poczwarkowej. Kozioróg dębosz jest kambioksylofagiem, związanym z różnymi gatunkami dębów. Chrząszcze niekiedy odżywiają się sokiem wyciekającym ze zranionych dębów. Obserwowano również (zarówno w warunkach sztucznych, jak i naturalnych), że żerowały na słodkich fermentujących owocach. Larwy początkowo żerują w korze, a później pod korą - mocno naruszając drewno.

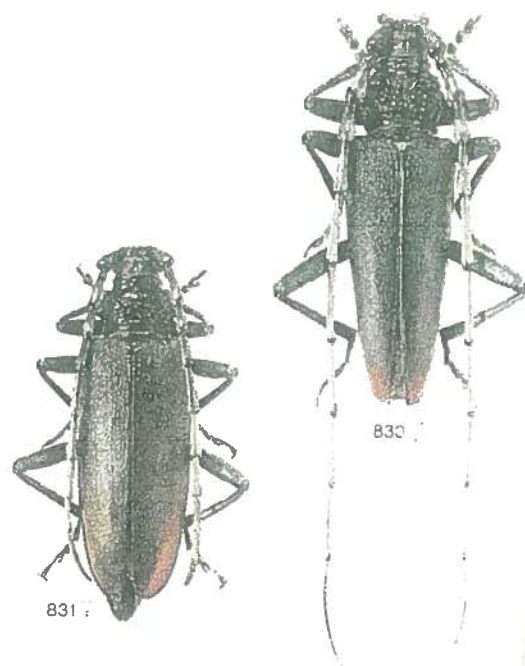
W Polsce gatunek związany wyłącznie z dębami - najczęściej występuje na dębie szypułkowym (*Quercus robur*), rzadziej na bezszypułkowym (*Q. petraea*).

Poza tym najczęściej zasiedla:

- drzewa w parkach,
- przydrożne zadrzewienia i aleje,
- rosnące pojedynczo lub w niewielkich skupiskach dęby,
- stare, silnie prześwietlone dąbrowy,
- brzegi drzewostanów dębowych,
- nagle odsłonięte obrzeża drzewostanów,
- drzewostany o luźnym zwarcu (niższym od 0,7), pozbawione podrostu i podszytu,

Gatunek ściśle związany z określonym typem środowiska. Preferujący żywe drzewa rosnące na eksponowanych stanowiskach, o pniach dobrze oświetlonych i nagranych. Szczególnie drzewa o spękanej korwinie, które zostały nagle odsłonięte.

Kozioróg najczęściej zasiedla osłabione starsze drzewa o średnicy większej niż 70 cm (według innych źródeł preferowane są dęby o pierśnicy ponad 40 cm – szczególnie ponad 100 letnie), czasem cieńszy materiał. Preferuje dobrze nasłonecznioną środkową i dolną część pni szczególnie o wystawie południowej i wschodniej. Czasami występuje na pojedynczych grubych konarach i gałęziach, wystających nad powierzchnię ziemi korzeniach grubości 5 cm, może także zasiedlać świeże nieokorowane pniaki w pierwszym roku po ścięciu drzew.

Ryc. 5. Kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo* (L.), od lewej samica, po prawe samiec z dłuższymi czułkami (wg Húrki 2005)

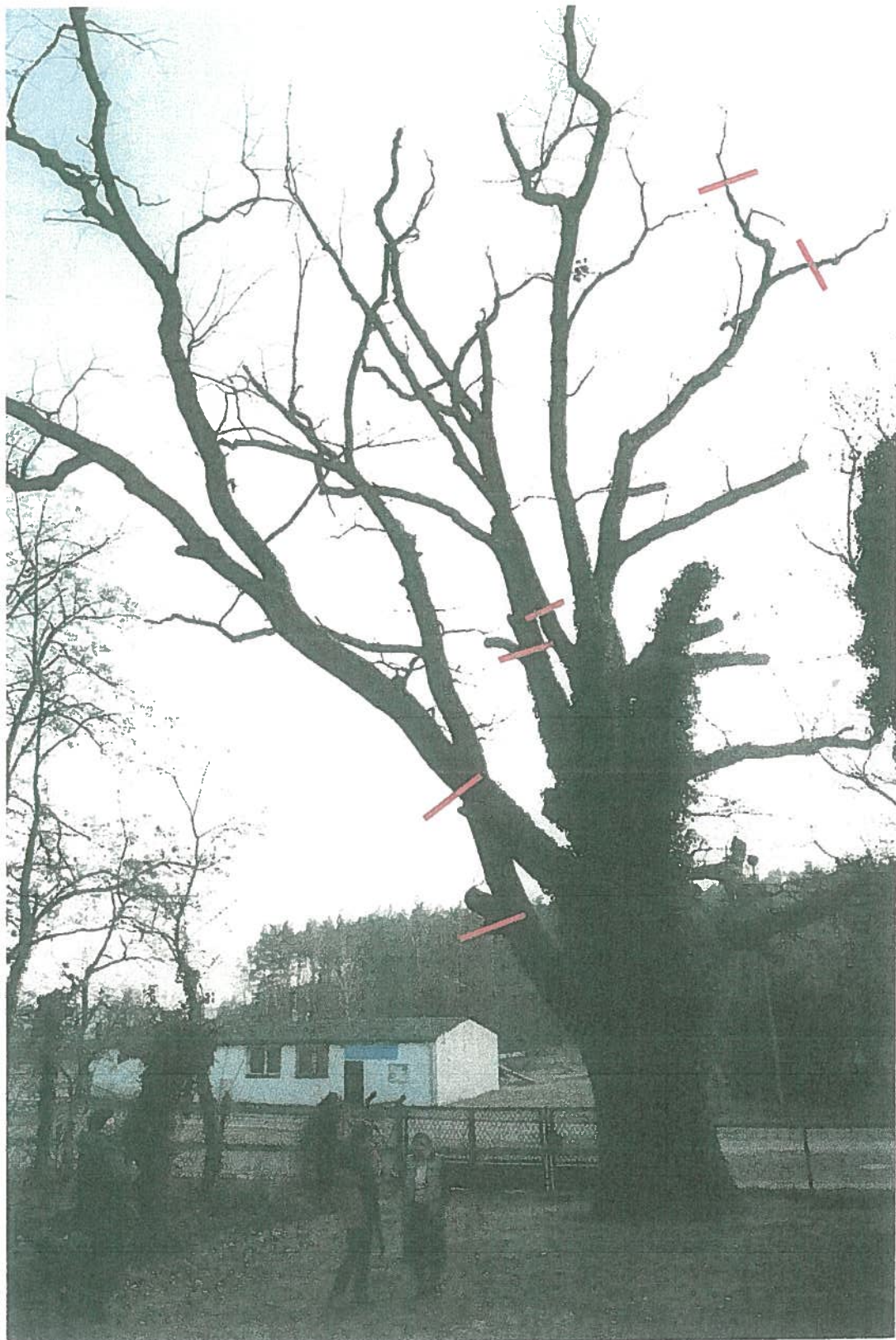
Ryc. 6. Larwa kozioroga dębosza *Cerambyx cerdo* (L.) (fot. autor, Wrocław 2009)

Załącznik 2

Proponowane miejsca odcięcia gałęzi i konarów na pomnikowym dębie w Sowinkach 3

Ryc. 7. Widok od strony chodnika i drogi na wschodnią część korony drzewa z zaznaczonym i proponowanymi miejscami ogławiania konarów

Ryc. 8. Widok drzewa od strony podwórza posesji z zaznaczonym i proponowanymi miejscami ogławiania konarów